

ע"פ 46602/03/13 - עבד מנסור, ירקות צרעה בע"מ, משה יפרח, מן אניני הירקות בע"מ נגד מדינת ישראל

בית המשפט המחוזי בירושלים בשבתו כבית-משפט לערעורים פליליים
לפני כב' השופטים - י' נועם, כ' מוסק ומ' בר-עם

ע"פ 46602-03-13 עבד מנסור ואח' נ' מדינת
ישראל

בפני כב' השופט מ' בר-עם, השופט יורם נועם
והשופט כרמי מוסק

המערערים

1. עבד מנסור
 2. ירקות צרעה בע"מ
 3. משה יפרח
 4. מן אניני הירקות בע"מ
- ע"י ב"כ עוה"ד גיל דרור

נגד

המשיבה

מדינת ישראל
על-ידי פרקליטות מחוז ירושלים (פלילי) עוה"ד אורי קורב
ו/או עוה"ד יובל קדר

פסק-דין

השופט מ' בר-עם:

1. לפנינו ערעור על פסק-דינו של בית-משפט השלום בירושלים (כב' השופט הבכיר יצחק שמעוני) בתיק ת"פ 3837/09. במסגרת הכרעת-הדין מיום 16.12.2012 הורשעו המערערים בעבירות שיוחסו להם בכתב-האישום, שעניינן: השקיית גידולים חקלאיים בקולחים ללא היתר ובניגוד לתנאי - עבירה לפי סעיפים 65א ו-71 לפקודת בריאות העם, 1940, ועל-פי סעיפים 1, 2 ו-6 לכללי בריאות העם (טיהור מי שופכין המיועדים להשקיה), התשמ"א-1981. בגזר-הדין מיום 5.2.2013 הוטלו על המערערים העונשים הבאים: על המערער 1 קנס כספי בסך 75,000 ₪ או מאסר של ששה חודשים תחתיו וכן מאסר על תנאי למשך ששה חודשים; על המערערת 2 קנס בסך 25,000 ₪; על המערער 3 קנס כספי בסך 75,000 ₪ ומאסר על תנאי למשך ששה חודשים; ועל המערערת 4 קנס כספי בסך 25,000 ₪. בית-משפט קמא קבע לעניין דרכי התשלום כי הקנסות ישולמו ב- 12 תשלומים שווים - החל מיום 1.3.2013 ובכל ראשון לחודש לאחריו. כמו כן, קבע כי כל אחד מהמערערים יחתום בשמו ובשם החברה שבבעלותו על התחייבות בסך 10,000 ₪ להימנע מביצוע העבירות בהן הורשעו, למשך שנתיים מיום מתן גזר-הדין.

ההליכים בבית-משפט קמא:

2. להלן, יובאו בתמצית, העובדות הרלוונטיות.

עמוד 1

המערער 1 הנו הבעלים של החברה הנאשמת 2 ועל-פי הנטען בכתב-האישום, מעבד כ- 700 דונם שטח חקלאי בעמק שורק (בנקודות הציון שפורטו שם, להלן - השטח). המערער 3 הנו הבעלים של החברה המערערת 4, ובמסגרת זו עיבד בשנת 2008 את השטח בשיתוף עם המערערים 1 ו-2. המערערת 4 שילמה עבור הקולחים (מי שופכין שעברו טיהור), ושיווקה את הגידולים. קיבוץ צרעה הקים מתקן לטיפול שלישוני בקולחים (מתקן המטפל בקולחים שניוניים במטרה להפיק מהם קולחים שלישוניים, להלן - המתקן) ואשר במועדים הרלוונטיים לכתב האישום, סיפק קולחים שלישוניים למערערים, קרי: קולחים שעברו טיהור נוסף המשפר את איכותם, כך שניתן יהיה להשתמש בהם להשקיה בלתי מוגבלת ולעמוד בקריטריונים שנקבעו, לענין זה, על-ידי משרד הבריאות.

3. בשנים 2006-2007 השקו המערערים 1 ו- 2 ירקות שגידלו בשטח בקולחים שלישוניים מהמתקן בהיתר שנתי ממהנדסת המחוז. תוקף ההיתר לשנת 2007 פג ביום 31.12.2007. מראשית שנת 2008 ועד יום 31.7.2008 גידלו המערערים בשטח ירקות מסוג עגבניות, קישואים, פלפל וכדומה (להלן - הירקות) והשקו אותם בקולחים ללא היתר. ביום 25.5.2008 התקבלה בלשכת הבריאות המחוזית בירושלים בקשתו של המערער 1 להיתר השקיה בקולחים של 540 דונם מתוך השטח. מתחילת שנת 2008 ועד יום 31.7.2008 נמצאו ליקויים בתפעול המתקן ובניטור והבקרה השוטפים שלו. כך, למשל, בדגימות שניטלו מהמתקן בימים 3.7.2008, 6.7.2008 ו-16.7.2008 - נמצא כי הקולחים לא עומדים בקריטריונים הנדרשים להשקיית גידולי הירקות. לאור האמור, לא ניתן למערער 1 היתר כפי שביקש. ביום 31.7.2008, לאחר שנמצא כי איכות הקולחים שהפיק המתקן השתפרה והיא עומדת בקריטריונים של משרד הבריאות, ניתן ההיתר המבוקש להשקיית הירקות, וזאת בתנאי שהמערער 1 יעמוד בתנאים שנקבעו בהיתר. במהלך חודש אוגוסט 2008 ולאחריו, מצא פקח איכות המים ברשות הטבע והגנים בשירות משרד הבריאות כי במתקן ליקויים רבים וכי איכות הקולחים המיוצרים במתקן שוב אינה עומדת בקריטריונים. ביום 8.9.2008 נשלחה למערער 1 התראה בדואר רשום על כוונת מהנדסת המחוז לבריאות הסביבה לבטל את ההיתר לשנת 2008 בשל החריגות, כאמור. בנוסף, ביום 12.9.2008 מצא פקח איכות המים עדויות לחיבורי כלאיים בין צנרת הקולחים השניוניים וצנרת הקולחים השלישוניים בשטח, ממנה הושקו 170 דונם נוספים של הירקות. קולחים שניוניים אינם מותרים כלל להשקיית ירקות נאכלים חי. לאור זאת, בקשתו של המערער 1 מיום 2.9.2008 להיתר השקיה לשטח זה - נדחתה ביום 15.9.2008.

4. ביום 17.9.2008 נערך למערערים 1 ו-3 (אשר על-פי הנטען בכתב-האישום עיבדו את השטח במשותף) שימוע, בו הוזהרו מפני השקיה ללא היתר או בניגוד לתנאיו וכי אין לשווק את הירקות שהושקו ללא היתר או בניגוד לתנאיו. במהלך החודשים אוקטובר-נובמבר 2008 נערכו בקרות תכופות של המתקן ושל איכות הקולחים המסופקים לשטח ונמצאו ליקויים וחריגות מהנדרש בקריטריונים. ביום 19.11.08 נשלחה למערער 1 הודעה בדואר רשום על ביטול ההיתר שניתן לו. למרות כל האמור, המשיכו המערערים להשקות ולשווק את הירקות במהלך שנת 2008, למרות שנמסר להם, גם בשימועים שערכו למערער 3 ביום 16.12.2008 ולמערער 1 ביום 28.1.2009, כי איכות הקולחים שבהם הם משקים את הירקות אינה עומדת בקריטריונים של משרד הבריאות.

5. נוכח האמור, הוגש כנגד המערערים כתב-אישום, המייחס להם השקיית גידולים חקלאיים בקולחים ללא היתר ובניגוד לתנאים כנדרש על-פי הכללים שנקבעו.

6. בתשובתם לכתב-האישום, כפרו המערערים בכל המיוחס להם, וטענו כי לא גידלו ירקות בשטח. בהמשך, הודו

כי השקו גידולים חקלאיים, אך לא בשטח שצוין בכתב-האישום, וטענו כי ההשקיה אינה מחויבת בהיתר והאיכויות הנטענות אינן משקפות את איכות המים ששימשו להשקיה בפועל. המערערים הוסיפו וטענו כי ייחוס האישומים לתאגידים שבבעלותם לא רלוונטי למועדים שפורטו בכתב-האישום. בית-משפט קמא מצא כי יריעת המחלוקת רחבה ומתייחסת למיקום השטח, איכויות המים והזיקה של המערערים 1 ו-3 למערערים 2 ו-4 במועדים הרלוונטיים לכתב-האישום.

7. לאחר בחינה מקיפה של מכלול הראיות והתרשמות מהעדויות לפניו, קבע בית-משפט קמא בהכרעת-דין מקיפה ומפורטת, כי המערערים ביצעו את העבירות המיוחסות להם בכתב-האישום. בית-המשפט סקר את עדויות עדי המשיבה, פקחי איכות המים - ברק שחם ויאיר מולאי, טליה שוסברגר - מהנדסת מחוזית לבריאות הסביבה, זוהר הוברמן - מנהלת מעבדה לבריאות הציבור, אורי שמר - מנהל עסקים בקיבוץ צרעה, יהושע כרמלי - מהמרכז למיפוי ישראל, רמי אוזינסקי - אחראי תחום המים בקיבוץ וישראל מיטירני - חשב הקיבוץ. בית המשפט הדגיש, כי המערערים בחרו שלא להעיד בהתאם לזכות השמורה להם בדיון, וכל שהוגש מטעמם, בהסכמה, היא חוות-דעת מומחה של מר יריב כסיף - מודד מוסמך ומהנדס גיאודזיה, לעניין אי התאמה שבין שתי מפות, המצביעות על מיקום השטח, שהוגשו במהלך הדיון על-ידי המשיבה, אשר לכאורה אינן מתייחסות לאותו השטח (הגם שנטען כי מדובר במקור והעתק). עוד הוגשו מטעם המערערים 1 ו-3 מסמכים המלמדים, לכאורה, על מועד רכישת הזכויות בתאגידים - המערערים 2 ו-4. מלבד האמור, לא הוגשו ראיות נוספות מטעם המערערים.

8. בית-משפט קמא חילק את הדיון לעניין ביצוע העבירות שיוחסו למערערים על פני ציר הזמן; האחת, השקיית ירקות במי קולחים ללא היתר. והשנייה, לאחר מתן ההיתר השקיית הירקות בניגוד לתנאיו. בטרם דיון בעבירות לגופן נדרש בית-המשפט לעניין הזיקה שבין המערערים, בינם לבין עצמם ולתאגידים שבבעלותם, וקבע (לאחר שהמערערים זנחו בסיכומיהם את טענתם לעניין הזיקה שבין המערער 1 למערערת 2) על יסוד הראיות שהובאו לפניו, המבוססות על עדות הפקח ברק, עדות הגברת טליה שוסברגר וראיות נוספות, כי אף שמהיבט הפורמלי במועד הרלוונטי המערער 3 לא היה בעליה של המערערת 4, אין בכך כדי לשנות לעניין הבעלות "המהותית" בפועל, וכי הוכח מעבר לכל ספק כי העברת הבעלות הייתה טכנית ופיקטיבית בלבד. בהקשר זה ציין כי המערערים 1 ו-3 בחרו שלא להעיד לעניין זה. משכך ולנוכח האמור, קבע כי הזיקה שבין המערערים הוכחה כדבעי וכי במועד הרלוונטי המערער 3 היה הבעלים של המערערת 4 והיה מעורב בכל התקופה הרלוונטית בניהולה. לעניין הפעילות המשותפת של גידול הירקות בשטח על-ידי המערערים 1 ו-2, קבע בית-המשפט על-יסוד ראיות המשיבה (ת/25, ת/28-32) כי יש בהן כדי לבסס את הטענה לגידול משותף בכתב-האישום.

9. מכאן, נדרש בית-משפט קמא למיקום והגדרת השטח. בעניין זה קיבל בית-המשפט את עדותו של יהושע כרמלי, אשר סימן במדויק על גבי מפת האזור את מיקומו ואף העיד בדבר היכרותו רבת השנים של השטח. מנגד, לא הביאו המערערים ראיות לעניין זה, מלבד העלאת טענות טכניות לעניין חוסר התאמה בין המפות.

10. בית-המשפט נדרש לסוגיית השקיית הירקות וקבע כי הוכח קיומם של גידולים חקלאיים בשטח על-פי עדותו של הפקח ברק, אשר העיד כי ראה את המערערים מגדלים בשטח ירקות ועל-פי בקשת היתר ההשקיה שהוגשה על-ידי המערערים, שבה התבקש ההיתר לצורך השקיית ירקות לשיווק טרי. לעניין השקיית השטח בפועל במי קולחים, סמך

בית-המשפט את ידו על עדותו של רמי אוזינסקי ונתונים שהובאו במסגרת עדותו של ברק שחם, לרבות סיכומי הביקורת שערך בשטח. על-יסוד כל אלה קבע כי בחודש דצמבר 2008, לאחר ביטול ההיתר, המשיכו המערערים להשקות את השטח. חיזוק לקביעתו מצא בית-המשפט בעדותה של גברת טליה שוסברגר, שהעידה על השימוע שערכה למערער 3, אשר במהלכו זה מסר לפניו כי המשיך להשקות במי קולחים את השטח גם לאחר ביטול ההיתר.

11. נוכח כל האמור, קבע בית-משפט קמא כי קודם למתן ההיתר וגם לאחר ביטולו השקו המערערים את הגידולים בשטח, ובכך קיימו את היסוד העובדתי של העבירה. בית-המשפט הטעים, לנוכח הנתונים שהובאו לפניו, כי המערערים השקו את הירקות בשטח, ללא היתר השקיה, במי קולחים במשך למעלה משמונה חודשים בשנת 2008. לאחר שסקר את הוראות פקודת בריאות העם בהקשר זה, האוסרות מפורשות להשתמש במי שופכין, שלא על-פי היתר, קבע כי ראיות המשיבה לא נסתרו ועל-פיהן שוכנע כי המערערים השקו במי קולחים את הירקות שגידלו בשטח, ללא היתר כנדרש. בהמשך, נדרש בית-המשפט לחלקו השני של כתב-האישום, המייחס למערערים עבירה של פעילות בניגוד לתנאיו של ההיתר. לאחר שבחן את תנאי ההיתר (ת/25-26) ועל-יסוד מוצגים שהוגשו מטעם המשיבה, לפיהם נמצאה רמת חיידקי קולי צואתי כפולה מהמותר (כך גם על-פי ת/12 - בדיקות מים שנערכו בשטח; ת/15 - לפיו מערכת ההשקיה במים שלישוניים לא הייתה מופרדת כנדרש; ת/20 - בדיקה בדבר רמות החיידקים העולה על המותר בצורה קיצונית) וראיות נוספות, קבע כי המערערים השקו את הירקות בשטח בניגוד לתנאי ההיתר.

12. בית-המשפט מצא מקום לייחס משקל להתנהלות המערערים שבחרו שלא לנהל פרשת הגנה, נמנעו מלהעיד ואף לא ביקשו לזמן עדים מטעמם. בהקשר זה, הפנה להוראת סעיף 162(א)(2) לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], תשמ"ב-1982, לפיה שתיקתו של נאשם במהלך משפטו עשויה לשמש כחיזוק או סיוע למשקל ראיות התביעה.

13. לסיכום ועל-יסוד יריעה רחבה של ראיות, קבע בית-משפט קמא כי עדויותיהם של עדי המשיבה ככלל היו מהימנות עליו ולא נמצאה כל סיבה שלא לקבלן. במיוחד אמורים הדברים נוכח מיהותם של העדים, בהיותם עובדי לשכת משרד הבריאות המחוזית, אשר הנם אנשי מקצוע, המסורים לעבודתם ועושים מלאכתם נאמנה. בית-המשפט מצא כי עדויותיהם משתלבות ותומכות האחת בשנייה, באופן היוצר תמונה ברורה לעניין אחריותם של המערערים למיוחס להם בכתב-האישום. בנסיבות אלה, לאחר שהמערערים בחרו שלא להעיד ולהביא עדויות מטעמם, שוכנע כי הונחה לפניו תשתית ראיתית מספקת להוכחת אשמתם של המערערים מעבר לכל ספק סביר. לפיכך, הרשיע בית-המשפט את המערערים בעבירות המיוחסות להם בכתב-האישום.

במסגרת הדיון לעניין העונש, לאחר ששקל את השיקולים הרלוונטיים לחומרה - מחד גיסא, נוכח גידולים בשטח, בהיקף נרחב ובכמות גדולה של ירקות, ולקולא - מאידך גיסא, מתן היתר חדש להשקיה ומצב כלכלי קשה, גזר את דינם כמפורט בגזר-הדין.

תמצית טיעוני הצדדים:

14. בערעור על הכרעת-הדין המרשיעה טענו המערערים, כי המשיבה לא הרימה את נטל ההוכחה המוטל עליה על-מנת להוכיח את היסודות העובדתיים והנפשיים לביצוע העבירות שיוחסו להם בכתב-האישום. עוד נטען כי בית-משפט

קמא שגה פעמים רבות בהכרעת-דינו - הן בהתעלמותו מנקודות חשובות בעדויות שהובאו בפניו, הן בהסתמכו על מסמכים שכלל לא התקבלו בבית-המשפט, והן בקבלת עדויות שאינן מהימנות תוך התעלמות מהפגמים שבהן וכדומה. לטענת המערערים, שגה בית-המשפט קמא כאשר ייחס למערער 3 בעלות במערערת 4, הגם שקביעתו נסמכה על ראיות שלא הוגשו כלל לבית-המשפט ושקל באופן סלקטיבי את הראיות. לטענתם, פרוטוקולי השימוע שהיו חלק מחומר החקירה ולכאורה יש בהם הודאה של המערערים, לא הוגשו לבית-המשפט, למרות החלטותיו המפורשות. בעניין זה הוסיפו וצינו כי ללא הגשתם לא ניתן היה לחקור את עורכי הפרוטוקולים בחקירה נגדית. בנוסף, נטען כי הבקשה לרישום שינוי הבעלות במערערת 4 הוגשה זמן מה לפני המועד שנקבע על-ידי בית-משפט קמא, ומכל מקום ייחס בית-המשפט משמעות רבה לרישום, מקום בו נפסק כי הוא דקלרטיבי בלבד.

המערערים הדגישו כי בית-משפט קמא שגה בהגדרת השטח, תוך התעלמות מסימני שאלה רבים שצצו ועלו במהלך שמיעת העדויות. בהקשר זה ציינו, כי מפת השטח לא הועברה לידיהם כחלק מחומר החקירה ובכך נגרם להם עיוות-דין, נפגעה זכותם לבסס חלק ניכר ומשמעותי מאסטרטגיית ההגנה שלהם ולהיערך כראות לחקירה הנגדית של העד כרמלי. עוד טענו, כי שגה בית-משפט קמא משהרשיעם בהשקיה בקולחים שלישוניים למרות שאלה לא הוגדרו בחוק או על-פיו ולא הוכחו. המערערים הוסיפו, כי שגה בית-משפט קמא משקבע בהכרעת-דינו שהוכחה השקייית השטח בפועל. לטענתם, מקצת העדים לא היו אמינים והעדויות לא התיישבו האחת עם השנייה. בעניין תנאי ההיתר נטען כי בית-משפט קמא הסתמך על עובדות שלא הוכחו. כמו כן, ייחס בית המשפט את הבקשה לקבלת היתר ההשקיה לכל המערערים, למרות שרק המערער 1 חתום על הבקשה, לכאורה, בשם המערערת 2. בנוסף, בית-משפט קמא ביסס את קביעתו בדבר יצירת חיבור כלאיים בצינורות, על עדות סברה שלא נתמכה בחוות-דעת מומחה תוך התעלמות מהודעת המשיבה כי לא הוגש נגד המערערים אישום בעניין זה. המערערים הטעימו, כי לא הייתה להם כל ידיעה ו/או שליטה על איכויות המים או על ההשקיה. לטענתם, מתקן הטיפול נמצא בבעלותו המלאה של קיבוץ צרעה, בפיקוחו ובשליטתו. המערערים לא יכלו למנוע הזרמה של קולחים לא מטופלים גם אם רצו בכך, היות שמתקן הטיפול בשפכים תוכנן כך שייסגר אוטומטית בעת תקלה. מכל מקום, אין להטיל את האחריות על המערערים שהם חקלאיים במקצועם ואין להם כלים לפקח ולבקר את איכות מי ההשקיה. המערערים הוסיפו וטענו כי שגה בית-המשפט קמא כשלא ערך את האיזון המתבקש בין שתיקתם לבין הימנעותה של המשיבה להציג בפניו את הפרוטוקולים של שימועים שעל-פי הטענה נערכו בנוכחות המערערים, למרות שהדברים כרוכים אחד בשני. לבסוף טענו להגנה מן הצדק, וכן כי המשיבה לא עמדה בחובת ההגינות החלה עליה בכך שהחליטה להעמידם לדין - החלטה שחורגת ממתחם הסבירות.

אשר לגזר-הדין, נטען כי העונש שנגזר על המערערים חורג באופן קיצוני מהקנס המרבי של ₪ 14,400 הקבוע בדין לעבירות של פרק ז' לפקודת בריאות העם. לפיכך, טענו כי בית-משפט קמא חרג מסמכותו משגזר על המערערים עונש שלא בהתאם לעבירה שהואשמו בה.

15. המשיבה גורסת כי אין עילה להתערבות ערכאת הערעור בהכרעת-דינו המפורטת של בית-המשפט קמא, ואף אין עילה להתערבות בעונש שהוטל על המערערים. לטענתה, נסוב הערעור על ארבעה אדנים - בעיקרם עובדתיים: טענה נגד ייחוס הגידולים וההשקיה למערערים, טענה נגד הוכחת השטח, טענה נגד ההשקיה בקולחים, וטענת ההגנה מן הצדק - אלה עוסקים בשאלות ראייתיות ועובדתיות, ואין דרכה של ערכאת הערעור להתערב בממצאים עובדתיים. לעניין עדויות עדי התביעה, הטעימה המשיבה כי לא רק שעדויותיהם פרשו תמונה ראייתית ברורה וגרסתאותיהם אומצו על-ידי בית-המשפט קמא, אלא שיש ליתן משקל משמעותי לעובדה שהמערערים מילאו פיהם מים ונמנעו מלעמוד

באשר לטענת הבעלות, נטען כי מחומר הראיות שהוצג בפני בית-משפט קמא עולה שהמערער 3 היה הבעלים של מערערת מס' 4 מאז 2006, וכי בתקופה הרלוונטית גידל יחד עם מערער 1 והמערערות 2 ו-4 בשטח את הירקות תוך השקיה בקולחים. זאת ועוד, מערער 3 התייצב לשני שימועים שנערכו במשרד הבריאות בעקבות ההשקיה ללא היתר והשקיה בניגוד להיתר, במהלכם טען את טענותיו, הסביר את מעמדו נוכח שנת השמיטה אך לא התחמק מאחריותו לגידולי הירקות בשטח. עוד עולה מהראיות כי המערער 3 נהג בפועל כמגדל בשטח, נצפה בשטח עשרות פעמים ופרע את חשבונות המערערת 4 בזמנים הרלוונטיים.

באשר לטענת הוכחת השטח, הוסיפה כי לא נדרש כלל להוכיח את גבולותיו המדויקים של השטח לצורך הוכחת העבירה, אלא די בהצגת ראיות לפיהן נעשה שימוש בחלק מהשטח להשקיה, כדי לבסס את יסודות העבירה. בהקשר זה הדגישה, כי המערערים לא חלקו על גבולות השטח במעמד השימועים שנערכו להם, ובנוסף, זיהוי השטח נעשה על-ידי פקח שמכיר את גבולותיו ושהה בו עשרות פעמים. באשר להשקיה בפועל, ללא היתר ובניגוד לו, טענה כי הוכח שמי המתקן הועברו לשטח, וכי בשימוע שנערך למערערים לא כפרו הללו בגידולי הירקות ובהשקיה של השטח. המשיבה הוסיפה, כי אין לקבל את טענת המערערים בעניין חוסר מודעותם ושליטתם על איכות המים במתקן. בהקשר זה הדגישה, כי גם אם לא היו אחראים לאיכות המים, הרי שפעולת השקיית השטח היא בשליטתם הבלעדית של המערערים. באשר לטענת ההגנה מן הצדק בגין חוסר יכולת לעמוד בתנאי ההיתר, טענה כי יש לדחותה שכן ההיתר ניתן בהתאם להוראות החוק, וכי טענת המערערים לאי-סבירות האפשרות לעמוד בתנאי ההיתר לא נטענה בשנים שקדמו, אז ניתן למערערים היתר השקיה לבקשתם.

באשר לעונש, נטען כי העונש שגזר בית-המשפט קמא על המערערים הנו עונש ראוי והולם, המבטא את חומרת המעשים, נסיבות ביצועם, התמשכות המעשים על פני תקופה לאורך זמן ואת פוטנציאל הנזק והפגיעה בציבור כתוצאה ממעשיהם של המערערים שלא חדלו מפעילותם למרות התראות ואזהרות. יתרה מכך, טוענת המשיבה, כי לענישה הולמת חשיבות רבה להרתעת הרבים, ובעבירות של בריאות הציבור הדברים חשובים שבעתיים. בהקשר זה הטעימה, כי לפי סעיף 71 לפקודת בריאות העם ניתן להטיל קנס בעבירה נמשכת ללא סייג וכי בענייננו, מדובר בעבירות אשר בוצעו באופן מתמשך, כפי שנקבע בהכרעת הדין, לאורך תקופה, הן ההשקיה ללא היתר והן ההשקיה בניגוד להיתר. לפיכך, היה מוסמך בית משפט-קמא להטיל קנס בגין עבירה נמשכת ולא היה מוגבל בהטלת סכום הקנס בגין עבירה אחת בנסיבות העובדתיות שנפרשו לפניו.

16. בדיון בערעור שהתקיים ביום 7.11.13 חזרו באי-כוח הצדדים על טיעוניהם בעיקרי הטיעון.

דין:

17. הלכה פסוקה היא, כי אין ערכאת הערעור מתערבת בקביעות עובדתיות וממצאי מהימנות שנקבעו על-ידי הערכאה הדיונית אשר התרשמה מהעדים שהופיעו לפניו. התערבות ערכאת הערעור בממצאים עובדתיים מצטמצמת לכדי מקרים חריגים בהם נפלה טעות עניינית המצדיקה תיקונה במסגרת הערעור (ע"פ 6359/12 יעקב בלוי נ' מדינת

ישראל (27.11.2013); ע"פ 117/00 מדינת ישראל נ' פלוני, פ"ד נד(4) 408 (2000); וע"פ 9352/99 יומטוביאן נ' מדינת ישראל, פ"ד נד(4) 632 (2000), שענייננו אינו נמנה עליהם. עיקרו של הערעור נסוב על ממצאים עובדתיים שנקבעו על-ידי בית-משפט קמא. כך בעניין ייחוס גידולי הירקות וההשקיה בשטח - למערערים, כך גם בעניין מיקום השטח והוכחת ההשקיה בקולחים על ידי המערערים, וכך בעניין הוכחת קיומה של זיקה מספקת של המערער 3 במערערת 4. כל אלה הן שאלות וקביעות שבעובדה, שאין דרכו של בית-המשפט כאן להתערב בהן. הממצאים בעניינים אלה הוכחו במידה הדרושה כמפורט בפסק-דינו של בית-משפט קמא, על בסיס התרשמותו מהעדויות שהובאו לפניו, ומכלול הראיות שהוצגו ונשקלו, ולא נמצאו טעם ועילה מספקים להתערב בהם.

18. למעלה מהצורך, לאחר בחינה נוספת ומדוקדקת של הראיות, לא מצאנו כי נפל פגם בקביעותיו העובדתיות ובמסקנותיו המשפטיות של בית-משפט קמא בשאלות המרכזיות שעמדו להכרעתו, כמפורט להלן.

כעולה מהראיות שנפרשו בפני בית-משפט קמא, המערער 3 היה הבעלים של המערערת 4 החל משנת 2006, ובתקופה הרלוונטית גידל יחד עם מערער 1 והחברות המערערות 2 ו-4 בשטח את הירקות תוך השקיה בקולחים. עוד עולה כי מערער 3 התייצב לשני שימועים שנערכו במשרד הבריאות בעקבות ההשקיה ללא היתר והשקיה בניגוד לתנאי ההיתר. במהלך השימועים הסביר את מעמדו נוכח שנת השמיטה, אך לא התחמק מאחריות על הגידולים; והוסיף שפעל מול קיבוץ צרעה בניסיונות לשפר את מתקן הטיהור ואף הגיש בקשה להיתר להשקיה בקולחים באותה שנה ממש בשטח נוסף סמוך (עדויות של הגב' טליה שוסברג, עמ' 51-52, 58). עוד עולה מהראיות כי מערער 3 נהג בפועל כמגדל, נראה עשרות פעמים בשטח והצביע למפקח על שטח שבגינו ביקש היתר נוסף (עדויות של מר ברק שחם, עמ' 7-8, 12, 33). כפי שנטען, אף שהמניות במערערת 4 הועברו למערער 1 לקראת שנת השמיטה, הרי שהמערער לא טרח לעדכן את רשם החברות בעניין זה במשך שנה וחצי ממועד העברת הבעלות, אלא רק ביום 17.2.2009; וזאת, מבלי שניתן הסבר מניח את הדעת לכך. בנסיבות אלה, ובהיעדר ראיות מטעמו, אין במסמכים שהוגשו כדי לשנות מהתמונה העובדתית בדבר התנהגות המערער 3 בשטח במשך התקופה הרלוונטית. אכן, כפי שנקבע בהכרעת-הדין, על יסוד הראיות (בעיקר - עדויותיהם של הפקח ברק שחם, רמי רוזינסקי וטליה שוסברג), פעילותו של מערער 3 בשטח בתקופה הרלוונטית, מעורבותו בגידול הירקות בשטח והגשת הבקשה להיתר השקיה בקולחים שהוגשה על-ידו, מבססים במידה מספקת את אחריותו, במיוחד מקום שבחר שלא להעיד. משכך, לא מצאנו כי נפל פגם בקביעותו של בית משפט קמא, לפיה הוכח מעבר לכל ספק סביר שהעברת הבעלות במערערת 4 במועד שנעשתה הייתה טכנית ופיקטיבית בלבד.

כך בסוגית הזיקה שבין המערערים וכך בעניין השימוע. בעניין זה נטען, כי פרוטוקולי השימוע אף שהיו חלק מחומר החקירה לא הוגשו לבית-משפט קמא, למרות החלטותיו המפורשות. יוער, כי המשיבה לא התייחסה לטיעון זה לגופו במסגרת עיקרי הטיעון, למעט הטענה כי לו לא היה המערער 3 שותף לגידול הירקות בשטח, לא היה מתייצב לשימוע שנערך לו. מעדותה של הגב' טליה שוסברג, ואף מעיון בתיק המוצגים של בית-משפט קמא, עולה כי המערערים 3 ו-4 הוזמנו לשימוע שנערך ביום 17.9.2008 (ת/30) (עדויות של הגב' שוסברג, עמ' 48 ש' 15-21). כמו כן, הוגשו לתיק שתי הזמנות לשימוע למערערים 3 ו-4 שהיה אמור להיערך ביום 16.12.2008 (ת/32, ת/33). לתיק הוגשו סיכומי שימוע מ-3 ישיבות שנערכו: האחת ביום 17.9.2008, השנייה ביום 28.1.2009 והשלישית ביום 16.12.2008, אליה לא הגיע מערער מס' 1 ונכח בו מערער מס' 3. יצוין, כי פרוטוקולי השימוע לא סומנו כמוצג על-ידי בית-משפט קמא. עוד עולה, כי בדיון ביום 31.1.2011, במהלך עדותה של הגב' טליה שוסברג אודות השימוע שנערך

למערערים 3 ו-4 (עמ' 48 ש' 28-31 ובהמשך עמ' 49 ש' 5-1), התנגד בא-כוח המערערים להגשת פרוטוקול השימוע, היות שהפרוטוקול חתום בראשי-תיבות, ולטענתו אין כל עדות כי העדה אכן כתבה את המסמך ולא חתמה עליו (שם, ש' 10-7). בית-משפט קמא קיבל את התנגדותו. עם זאת, נקבע כי העדה אשר השתתפה בהליך השימוע רשאית להעיד על סיכום הדברים בהליך השימוע תוך עיון במסמך (שם, ש' 19-20). לאחר שהעידה הגב' טליה שוסברג אודות השימוע הנוסף שנערך למערערים 3 ו-4 (עמ' 51 ש' 24-31 ובהמשך עמ' 52 ש' 1-7, וכן עמ' 52 ש' 23-30 ובהמשך עמ' 53 ש' 1-23), קבע בית-המשפט קמא בהחלטתו, בין היתר, כי הפרוטוקול יוגש כראיה בתיק. לאחר מתן ההחלטה טען בא-כוח המערערים "...לא מתנגד שהעדה תעיד על כל מה שהיא שמעה ותעיד על זה אך מתנגד להגשה" (עמ' 52 ש' 21). הנה כי כן, אף אם נניח לטובת המערערים, כי לא ניתן היה לקבל את הפרוטוקולים כראיה להוכחת אמיתות תוכנם, אין ולא הייתה מניעה שבדין להביא את הדברים שנשמעו במהלך השימוע - שלהצגתם לא התנגדו המערערים - על דרך עדותה של טליה שוסברג ודי היה בעדות שבית-משפט קמא נתן לה אמון מלא, כדי לבסס את קביעותיו.

19. מכאן, לעניין מיקום השטח. לטענת המערערים מפת התצלום שבה נעזר המודד המחוזי, מר יהושע כרמלי, מהמרכז למיפוי ישראל, לא הועברה אליהם במלואה כחלק מחומר החקירה. לטענתם, שגה בית-המשפט משהתיר למשיבה להגיש את העמוד השני של תצלום האוויר באמצעות העד כרמלי במהלך החקירה הנגדית, מבלי שזה עמד בפניהם. מנגד, טוענת המשיבה כי די בציון נקודות הציון (נ"צ) ובצילום האוויר שעליו העיד הפקח. מפה טופוגרפית רשמית לא צריכה להיות חלק מחומר החקירה וזו באה לחיקו של התיק רק בשל התנגדותם התמוהה של המערערים. אכן, כטענת המשיבה, אין צורך בהגדרת גבולות מדויקים של השטח ודי בכך שהובאו ראיות במידה מספקת לפיהן נעשה שימוש בחלק מהשטח, להשקיה, כדי לבסס את אחריות המערערים לביצוע העבירות שיוחסו להם בכתב האישום ודומה כי הדברים ברורים.

20. לטענת המערערים, כתב האישום מבוסס על הוראה שלא נקבעה בחוק (השקית השטח בקולחים שלישוניים בניגוד להיתר), ומשכך לא ניתן כלל לקבוע לגביה עבירה ועונש (סעיפים 57-66 לעיקרי הטיעון). בתגובה טוענת המשיבה, ובצדק, כי טענה זו לא נטענה בתשובה לכתב האישום או כטענה מקדמית באשר לפגם בכתב האישום, אלא עלתה לראשונה בערעור, ודי בכך כדי לדחותה. מעבר לצורך, כתב האישום ברור ומפורש, כאשר המקור הנורמטיבי הוא הפקודה, כפי שיבואר להלן. ההגדרה של "קולחין שלישוניים" הנה הגדרה שהובאה - מטעמי נוחות - בכתב האישום, והאמור שם נועד להבהיר את תנאי ההיתר הספציפי הנוגע לכתב האישום.

אכן, כתב האישום מייחס למערערים עבירות של השקיית ירקות הנאכלים חי במי קולחים ללא היתר ובניגוד להיתר. עבירות אלה מקורן בפקודת בריאות העם, 1940, וכללי בריאות העם (טיהור מי שופכין המיועדים להשקיה), התשמ"א-1981. אמנם, השקיה במי "קולחים שלישוניים" אינה מוגדרת בפקודה. עם זאת, המדובר במתקן לטיפול שלישוני בקולחים שהקים קיבוץ צרעה, שהינו אחד מהשלבים לטיפול בשפכים. אין בכך כדי להצביע על כך כי כתב האישום מבוסס על הוראה שלא נקבעה בחוק, שכן המערערים, כפי שהוכח כדבעי, לא קיימו את ההוראות הקבועות בפקודת בריאות העם והכללים על-פיו, והשאלה היחידה בעניין זה הנה האם השימוש שעשו המערערים במי השופכין שיצאו כקולחים ממאגר צרעה היה בהיתר ועל-פי תנאיו. לפיכך דין טענה זו להידחות.

21. **מכאן לגזר הדין.** כתב האישום מייחס למערערים עבירות של השקיה בניגוד להיתר על-פי סעיף 71 לפקודת

בריאות העם. לטענת המערערים, סעיף זה רלוונטי לעבירות על-פי פרק ז' לפקודת בריאות העם, שאינו מקנה לבית המשפט שיקול דעת להטיל קנס בגין עבירה נמשכת. זאת ועוד, לשיטתן סעיף 71א לפקודת בריאות העם רלוונטי לפרקים ה' ו-ו' וכולל הוראת עונשין לגבי עבירה נמשכת. המערערים הטעו, כי טענת המשיבה לפיה עברו עבירה נמשכת, מעל 140 פעמים, נדחתה על-ידי בית-המשפט. בנוסף טוענים המערערים, כי העונש שנגזר חורג באופן קיצוני מהקנס המרבי של ₪ 14,400 הקבוע בדין לעבירות של פרק ז' לפקודת בריאות העם. בהקשר זה, יש לציין כי בגזר-הדין שניתן על-ידי בית-המשפט קמא הבהיר בית-המשפט כי הוא אינו מוצא לנכון לקבל את החישוב שערכה המשיבה לפיה המערערים ביצעו את העבירה מעל 140 פעמים (מוצג ת/18).

22. כאמור, הורשעו המערערים, בין היתר, בהתאם לסעיפים 65א ו-71 לפקודת בריאות העם, 1940. סעיף 71 לפקודת בריאות העם, 1940, קובע כדלהלן: "העובר על הוראה מהוראות פקודה זו או התקנות לפיה, דינו, אם לא נקבע אחרת בפקודה זו- מאסר ששה חודשים או קנס כאמור בסעיף 61(א)(1) לחוק העונשין, ובעבירה נמשכת - קנס נוסף כאמור בסעיף 61(ג) לחוק העונשין". סעיף 61(א) לחוק העונשין קובע כדלהלן: "על אף האמור בכל חוק, מקום שהוסמך בית המשפט בחוק להטיל קנס, רשאי הוא להטיל - (1) אם קבוע לעבירה עונש מאסר עד ששה חודשים או קנס בלבד, או קנס שלא נקבע לו סכום- קנס עד 14,400 שקלים חדשים". ובסעיף 61(ג) נקבע: "מקום שקבוע בחוק לעבירה נמשכת קנס או קנס נוסף לכל יום של עבירה רשאי בית המשפט להטיל, במקום אותו קנס - קנס עד 1,400 ₪ שקלים חדשים".

23. בענייננו, השאלה הדורשת התייחסות עניינה - האם מדובר בעבירה נמשכת, אם לאו. בהכרעת-הדין, קבע בית-משפט קמא (סעיף 13), כי "... ספר השטח של ברק שחם (ת/7, ת/8, ת/10, ת/12) מעיד, כי בוצעה השקיה בחודשים ינואר, פברואר, מאי, יוני, יולי, נובמבר ודצמבר 2008 בעת שלא היה לנאשמים היתר כנדרש. גם סיכומי הביקורת שערך בשטח הפקח ברק מעידים, כי הייתה השקיה בשטחים של המערערים בחודש דצמבר לאחר שבוטל ההיתר של המערערים (ת/7) השקיה בשטח גידול כרוב)". חיזוק לכך מצא בית-משפט קמא בעדותה של הגב' טליה שוסברג לפיה מערער 3 מסר בשימוע שנערך לו בפניה, כי הוא המשיך להשקות במי קולחים גם לאחר ביטול ההיתר (עמ' 53 ש' 13-14). בית המשפט קבע (סעיף 13 סיפא) "... לאור המפורט לעיל, במהלך למעלה משמונה חודשים בשנת 2008 הנאשמים השקו גידולים חקלאיים, ירקות, במי קולחים ללא היתר בפועל ממשרד הבריאות, בניגוד לחוק". מכאן, כי המדובר בעבירה נמשכת ומשכך, העונש שהוטל על המערערים אינו חורג מהקבוע בחוק.

24. מהמקובץ עולה, כי לא נפל פגם בגזר דינו של בית-המשפט קמא. לגופו של עניין, בשים לב לכל השיקולים שהובאו בגזר הדין, מהות העבירה והרתעת הציבור, באנולמסקנה כי העונש שהוטל הנו סביר וכי דין הערעור גם לגבי העונש להידחות.

25. אשר על כן, הערעור באשר להכרעת-הדין וגזר-הדין, נדחה.

המזכירות תמציא עותקים מפסק-הדין לבאי-כוח הצדדים.

ניתן היום, כ"ב באב תשע"ד, 18 באוגוסט 2014, בהיעדר הצדדים (על-פי הסכמתם).

משה בר-עם, שופט

כרמי מוסק, שופט

יורם נועם, שופט